

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ИЗЛАЗИ:	ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:	УРЕДНИШТВО:
1. и 16. сваког месеца.	Милан Ст. Марковић ПРАВОЗАСТУПНИК	Дубровачка улица број 18.

ПРИМЕРИ СТАРОГ СРПСКОГ ПРАВОСУЂА ¹⁾

1. Родоскврњење.

Станмир Веселиновић из Голиглава нахије ваљевске (од 28 година, ожењен и отац једног детета), пре 5 година као момак *живео је* са својом синовицом Савом годину дана, па се ожени. По новом лету 1826. г. „преднаведени блудодеј, незадржавши конечно своју скотску покот, и неположивши таковој границу но распаливши се, невзирајући на сојуз брачни законе своје жене, наново сотвори прељубодејаније са истом својом синовицом, која потом зачне от њега и дјете роди“.

Рјешеније. „Сматрајући Суд Народњи важност кривце прељубодеја, који неубојавши се наказанија и гњева божија за прво преступленије његово, но за обновити оно покусио се повторително у овај смртни грјех пасти, рјешава: да *прељубодеј Станмир шибом кроз 300 људи, три пут горе а три пут доле, казни се; а по претриљеној казни, кући својој да се отпусти.* 17. Јануара 1828. № 1. у Крагујевцу“.

Други пример.

Ружица удова покојног Мијата Момировића из Селевца, у прељуби са Милошем Стевановићем, рођеним братанцем пок. мужа, роди женско дете.

¹⁾ Из нештампане пишчеве збирке. Догађаји се нотирају изводно. Све одлуке износе се аутентично, језиком и слогом тадашњег канцеларијског писмоводства.

Рјешеније. „Сматрајући дакле Суд Народњи у призренију блудодјејанија њи(х)овог, важност преступленија: да они невзирајући ни на самоје сродство и отуда на них воспосљедујући грех, и немислећи ни најмање о наказанију божијем, покусили се јесу тјело своје осквернити, и душу своју отпчетити по изреченију оном апостолеком „вејах грјех кромје тјела, а блудјај во своје тјело грјешит“, — рјешава: да како блудодјеј Милош са 50 штапа, равно тако блудодјејница Ружица са 50 канџија по тјелу казне се. К тому, да ирелубодјеј Милош јошт стотину гроша рожденому дјетету на ирешитаније даде. А потом обоје к духовној власти да се приласе, од које довољно усовјетовани, за грјехе своје ешитимију и канон да ирме. 18. Јунија 1828. № 10. у Крагујевцу“.

„Потвердило Јего Књажеско Сијателство по свим точкама 21. Јунија 1828. № 935“.

У нашим старим законима, нема нарочитих прописа о казнама за повреду сродничких односа, недозвољеном обљубом.

Одредбе Душанова законика обухватају кажњива дела те врсте, искључиво у односима између несродних лица.

У ранијем запису краља Стефана и сина му Радослава, на манастиру Жичи, државна заповест или како тамо стоји „господеско запрештење“, бави се само прописима о самовољним разводима бракова, ђ напуштању мужа или жене, и о недозвољеној женидби и удаји поред неразведена друга.

Казна по том запису наплаћивана је у стоци или „добитку“, што означаје у опште покретну имаовину. Замењивана је бојем (вероватно још и *царањем носа* по византијским законима), кад окривљено лице није било у стању да је у натури измири. У последњем случају, ако је због рђава женина владања, немогућ даљи заједнички живот, муж је могао и да прода жену. „Аште ли (жена) от себе сама имет бесновати се, остављајушти својего мужа — да аште има добитак, да наказујат се добитком; аште ли добитка не има, својим телом да наказујет се. Јако-же будет изволеније мужа је, наказав ју да ју водит; а аште ли не будет јему угодно водити, то наказав ју да ју продает камо јему годѣ¹“). У старом праву, као *осудбина*

¹ Установа продаје жена у нашим споменицама, има извора у византијским законима. Жена или муж у браку, ухваћени на делу прељубе, про-

за непослушност законог прописа, ова се казна зове „ослуха“.

Са овим погледима средњевековног законодавства, о зависном положају жена у браку, има везе следећи новији догађај. У 1847. години Живко Васиљевић из Извора у старом Ћупријском округу, продао је био Милошу Миленковићу из Извора, своју жену за дукат. Сазнавши за ову погодбу, жена се стане опирати; но кад јој муж запрети бојем и смрћу, покори се и оде новом мужу. Поведеном истрагом дознало се, да је Живко ово учинио због сиротиње, немогавши да жену издржава, а Милош је био бољи газда. Разуме се да је ову трговину растурила власт, казнивши уговараче. Пре две године била је у једним новинама белешка о сличном случају у околини Алексинца, мислим у селу Вакупу или Добрујевцу.

Примећену празнину у овом погледу у старом закону, допуњујемо материјалом кога налазимо у староерпским црквеним правилницима („крмчијама“), као испрпну казнену систему. У њима се преступници овог рода називљу правним термином „крвомесци“, дакле лица која узајамним полним додиром мешају еродничку крв. За њих је важила следећа казна :

— *мачем да усечени буду*, ако се ухвате на прељуби отац са ћерком, мати са сином, или брат са сестром;
— *бијели, носа урезаније да примут*, ухваћени у блуду: свекар и рођена снаха, маћеха и пасторак, поочим и поћерка, рођени девер и снаха, стриц и синовица, тетка и сестричић; кум и кума и т. д.

По нашим народним песмама погрешка жене у браку повлачила је тешку казну-*сваљивање*; или је жена по обичајном праву долазила *под голмилу*, на име била је убијена и затрпана камењем. У оба напред наведена примера, видимо у том погледу оступање, применом блаже казне. То је доказ да је наше законодавство по ослобођењу, ударило човечнијим путем, одбацујући у казни застарели принцип освете или отмаштења. Пада у очи у

давани су у другу област, и добијена цена уношена је у државну благајну. Умесно наводи Др. Фридрих Краус, да је овај обичај поникао међу Југословелима у периоди њихова прелаза у хришћанство, дакле од прилика у... столећу (*Das Mundschafftsrecht des Mannes über die Ehefrau bei den Südslaven*). И по старом чешком праву муж или жена, ако самовољно напусте брачну везу, губили су слободу, постајући *отроци*.

другом примеру, упућење осуђеника по издржаној грађанској осуди, духовној власти; чиме се одржава веза између обојих власти у кривичном процесу, којим су повређена и црквена начела. Утицај цркве у овом погледу важи и данас у руском казненом законнику.

2. Убиство жене

Вељко Недељковић из Радинца, нахије Смедеревске, удави на спавању своју жену Милојку. Живели су у завади због пасторчади, коју му је жена довела.

Рјешеније. „Сматрајући Суд Народњи важност преступленија Вељка Недељковића, и безакони поступак његов против своје жене и њене дјеце от првог брака, своји(х) пак пасторчића, које је он такође најсладчајише утјехе матере њи(х)не лишио, и у сиродство крајње поставио, нашао га је височајишег степена убијцом казни смртне заслуживајућим; по чему и рјешава: да се исти Вељко Недељковић из пушка убије, и посредством коношца о дрвету објеси; по истеченију пак једне седмице после извршенија исте казни, да се земљи преда.“ — 12. Септембра 1828. године № 16 у Крагујевцу.“

У нашем старом правосуђу вешање је самостална казна, а овде по извршеном убијству другим начином, долази као замена *точка* или *кола* на коме је убијени остављан на углед народу. Писмом књаза Милоша од 8. Августа 1820. № 1104. које садржи наредбу о хватању или убиству бунтовника Така, заповеда се господару Јеврему Обреновићу „да Ђакова пријатеља, који је дао чрез својег сина Теодосија пренети Така у Рађевину, обеси пред његовом кућом повјеско, и да се ни пошто не скине, док сам труо с гране не падне.“ Из ранијих наредаба књажевих од 28. Јула и 21. Новембра 1819. године, уверавамо се да је вешање као државна казна, примењивано и у кривицама хајдучких јатака, и палилаца кошева жита и сена¹.

3. Казна бунтовника

Јован Вулиновић поп из Љутовнице нахије Рудничке, по повратку из Тополе, где је био о великој госпојини, разглашавао је по народу, да је решено да се свештеници оптерете порезом, и са 50 ока жита од главе. На

¹) Грађа браће Петровића I. 132. 257. 259.

дан покрова свете Богородице, после службе у Љутовничкој цркви, не хте поделити приход са осталим свештеницима исте цркве, но грђаше и њих и власт „бљадословним и поганим речима, које перо описати не може“. Говораше да се он не плаши ни цара ни краља, а камо ли наше власти и господара, јер ће скоро КЂорђев син из Видина прећи с војском, која ће све кметовске и кнежевске куће попалити и погорети; а дотле, да се он не да никоме жив у руке, док је његових пушака и гарабиља.

Извештено о догађају „Јего високородије господар Јован Обреновић,“ пошаље сеоског кнеза Лазића са кметовима да га доведу, но он се затвори у кућу са четрнаестогодишњим сином Пантом, и пређаше пушком и сабљом. Господар Јован пошаље затим кнеза Ђиласа са још три момка, и најпосле дође и сам са кнезом Илијом Поповићем из Пријелине; позове попа на предају обавивши му опроштаја, али он не хте изаћи из куће, но пуцајући чим се ко приближи, из пушака које му син пуњаше, рани у руку једног од момака господар Јованових. Сад на добијену заповест, момци господареви јурише на кућу, ухвате попа жива, и окују га.

На месту одакле се поп бранио, нађу два ризмета расутих вишека и седам пушака. О митровској скупштини у Крагујевцу, по одлуци архиепископа шабачког Герасима би поп лишен свештеничког чина као недостојан, и назван је „Зло-Јован“; а затим је предан мирској власти.

Рјешеније. „Непреднаводећи Суд Народњи пређашња многочисленна преступленија предпоменутог Зло-Јована, која су оно време не само ондашњој власти јавна била, но и садашњем правителству нашем и Суду Народњем весма су она позната, Суд Народњи, сматрајући дакле важност овог преднаведеног садашњег и последњег његовог преступленија, взира га као кљатвопреступника вјерне поданности к правителству нашем, и Сијателне фамилије гнусног опорочитеља и бљадословника, ребелијанта, одметника сојуза народа нашег, и као продерзљивог смртоносног убијцу, који је руку своју са сином својим против власти, и државне фамилије брата, подигао и као разбојник из пушака гађао; и преступником себе показао против учињене заклетве у Ваљеву, при концу Марта 1826. године, која за-

клетва следујушча содржавала је: да сваки бунтовник и ре-белијант, који би се између народа нашег ухватио, то такови не само смртију да се накаже, (но) и цјела његова фамилија из отечества нашег да се протјера¹⁾. По овому дакле изреченију, и учињеној заклетви, рјешава: да се ирјесту-ник Зло-Јован Вулиновић, на мјесту учињеног злодјеја-нија, из пушака убије, а потом труи његов на коло по-стави, на којем до самог распаденија да остане; а фамилија његова изван отечества нашег, у друге предјеле да се протјера. 14. Новембра 1828. № 19 у Крагујевцу.“

За наших ратова са Турцима под КЂорђем и кња-зом Милошем, имају у многим важнијим политичким до-гађајима подједнаке заслуге са сабљом, калуђерска ка-милавка или поповска чита. То се доказује сјајним при-мерима личног учешћа у општој ствари. Почевши од архимандрита Стефана Јовановића Трionoшца, у једном реду великих људи стоје прота Ненадовић, Доситије, Лука Лазаревић, прота Смиљанић, архимандрит Самуило, прота Жужјевић, прота Милићевић и т. д.

Доцније, кад је сабљу заменило перо, а из руше-вина прегажене Србије, понова никла млада држава под мудром управом таковог јунака, почело је повремено (на срећу земље и народа само појединим ређим при-мерима), да избија у свештенству незадовољство против самодржавног начела, и утврђеног земаљског поретка. То се понављало доцније о свакој важнијој државној про-мени, и пушта клицу чак до зајечарске буне.

Непристрасна историја оцениће, колико потичу из убеђења о правилно схваћеном државном интересу и срећи народној, ови ненормални појави у колу једног важног државног фактора; а колико су основани на вла-стољубивим намерама или на династичким покретима. КЂорђе имао је посла са бунтовним попа Живаном из Вражогрнаца и с другима. Шабачки епископ Милентије Никшић, познати борац за слободу народа још из првог устанка, платио је главом 1816. године, као себични вла-стољубац. Он је највише интриговао између књаза Ми-

1) На крају Марта 1826. у Ваљеву су се заклели кнезови и кметови *горњих нахија* на верност књазу Милошу, као врховном наследном књазу Србије. Види *Грађу В. Караџића* стр. 137. и архив срп. ученог друштва бр. 708 (М. Милићевић).

лоша и војводе Петра Николајевића Молера, и отворено је радио о књажевој глави.

Попа Вулиновића, као присталицу старог Војда, треба ставити по његовој испољеној политичкој боји, у ред државних преступника какви су доцније били игуман троникки Филимон, поп Огњан из Туприје, поп Банковић из Баљковца и т. д. који су опет пострадали за противна политичка начела.

4. Покушај убиства у обрапи баштине.

Године 1815. Радован Андрејић из Паниковице нахије ужичке по смрти оца наследи баштину, коју је сам обрађивао. Његова стрина, као удова са нејаком децом, није могла одржавати баштину свог покојног мужа, но је остави и с децом оде брату у Драгачево. Кнез Марић поште од ове стрине *порезу на баштину*, а она одговори да нема, да је баштину оставила и да је не може „обработавати.“ Онда кнез понуди сељане, говорећи да ће овом, који порезу плати, дати ову баштину на уживање, док деца не одрасту и не поврате се. Нерад да се баштина другом уступи, поменути Радован прими је на се, и кнезу Марићу плати порезу за стрину.

По неком времену дође Иван Топчија и замоли кметове Арсена и Илију Ралуку, да и њему гдегод онде у селу даду баштине. Ови кметови, договорно са осталим сељанима и радовановим стричевима, примете Радовану да су за њега две баштине излишне, и зато једну и то своју нека уступи Ивану Топчији, а баштину свога покојног стрица нека задржи. Радован послуша овај савет; али 1821. године поврати се у Паниковицу стринин син Ралич, и почне Радована одгонити са своје баштине. Кметови некако склоне обојицу да остану на овој једној баштини; но по неком времену опет почне Ралич Радована терати са баштине што се често понављало. Најзад Радован буде принуђен да код кнеза Марића и кнеза Павла Штула подигне тужбу против Ивана Топчије, за повраћај уступљене му баштине. Пошто овде није успео, представи тужбу и самом „Јего-високородију господару Јовану от Обреновићу“, који нареди кметовима, да обе баштине поделе на три дела, па један део да даду Радовану, други Раличу а трећи Ивану. Кметови послушају, и предузму деобу 2. Авг. 1829. год., но Радован не буде истом задо-

вољан због неке ливаде која је уступљена Ивану. Раж-
 љућен смисли да Ивана убије, и опали нањ' из дуге пушке
 али га само рани. Затим побегне у планину, но после
 неколико дана сељани га ухвате и предаду Магистрату,
 а овај га са ислеђењем пошаље Народном Суду на осуду.

Рјешеније. „Сматрајући дакле Суд Народњи важност
 преступленија честопоменутог Радована Андрејића, находи
 га како и сваког самовољног убијцу смрти повина бити.
 Но будући да он Радован, по умишљенију својем Ивана
 на мјесто убио није, но само га ранио од које ране Иван
 се излечио и преболео; и узимајући у уваженије и то, да
 је он судом баштину своју повратити од Ивана тражио
 и цјелу како што је његова и била, није могао добити,
 могао се ожесточити, и гњевом распаљен а особито онда,
 кад су му кметови при последњој деоби од баштине ње-
 гове, ону ливаду коју је он сам хтјео имати, одузели и
 Ивану дали. Но и ово га довољно не оправдава, јербо је
 он могао учињену му неправду како и први пут судом
 тражити, а не освјетом убијства себи удовлествореније
 чинити. По чему рјешава: да се преступник Радован
 Андрејић, кромје досад претриљеног хајса, јоште кроз
 триста људи недељним даном у Ужици три пут на мјесто
 с шибом казни; и по претриљенију назначене му казни
 кући одиути. 13. Јануара 1830. № 6. у Крагујевцу.“

Преиначено. „Предстојеће решеније Суда Народног
 преиначавам по тому, што убици Радовану ни најмање
 к оправденију неслужи то обстојателство што је Ивана
 само ранио, те је преболети и жив остати могао. Он се
 сматра као с предрасуднијем самовољни убица; и зато
 узимајући призреније на срећу Иванову рјешавам: да
 Радован Андрејић годину дана оковостављен на робији
 одстоји, па онда тек да од Суда Народног опредјелену
 му казан тјелесну претрији; а сверх тога да му се забрани
 у Паниковице враћати се и сједити, него да се у другу
 коју даљну нахију прогна. Баштина пак бивша његова,
 да остане Ивану Тошчији, као што је од 1815. године и
 држао; а братучеду радовановом Радичу, да се очевина
 његова, на којој је Радован по доселенију Ивана Тошчије
 прешао, преда. Време робије Радовану одсуђене, има се
 числити од дана оковоставленија његовог. У Крагујевцу
 18. Јануара 1830. № 91. Милош Обреновић Књаз Србски.“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.BE

Наведени пример показује да су одмах по ослобођењу сеоске баштине биле оптерећене порезом на земље, или непокретну имаовину. Баштина самохране нејачади предавана је другом на уживање под истим теретом, док не одрасту да је могу сами обрађивати. Поменуо сам на другом месту, да се овој добротини установи узајамне помоћи међу сељанима, налази траг још у законодавству краља Милутина. Она има извора у општем словенском праву. Сличну одредбу налазимо и у Руској Правди у овој садржини „Ако у кући остану нејака деца која нису кадра да се брину о себи, а мати им се преуда, повериће се заједно са кућом и имањем најближем сроднику, док не одрасту.“

Придржавање туђе баштине вршено је, као што видимо, са одобрењем кметова, а споразумно са сродницима и осталим сељанима. Тако је рађено и у случају кад се дошљаку додељује баштина на уживање. Овим прилогом обогаћено је питање о праву располагања сеоским баштинама, које сам ја додирнуо пре неких година у чланку „Меропси, раја, кулучари“; а нарочито га је јаче расправљао г. Ст. Новаковић, својим списима о селу пронији и утицају римско-византијских закона на наше правне установе.

5. Убиство мужа

Јован Живковић механџија, момак од 25 година, и Кумрија жена Раке Ристића од 50 година, мати седморо деце, обоје из Божевца у округу пожаревачком, да отклоне сметњу љубавном животу, договоре се да убију Раку. Јануара 19-ог 1830. године, после заједничке вечере у механи, Јован пође да испрати напиту Раку, и у путу га удари секиром у прси и свали, па га затим стане давити. У то дотрчи од куће и Кумрија, која је овај догађај очекивала, и пошто је Рака већ био удављен, снесу га у његову кошару, направе замку и обесе Раку. Сутра дан Кумрија по селу разгласи да је Рака „у изумленије пао и сам се обесио“; но сељани, сумњајући на њих двоје, одмах вежу Јована, и дело се потпуно докаже признањем обојих.

Рјешеније. „Сматрајући дакле Суд Народњи важност овог богомреког преступленија њи(х)овог, који не само да су прељубодјејанија грјех учинили, но још и без и најмање датог им повода бједног Раку онако мучителном

WWW.UNILIB.BG
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

грозном смртију уморити покусили се јесу, налази и (х) обоје смрти повине бити. По чему и рјешава: *да се, како Јован тако и Кумрија сакиром у главу убију, и труи њи(х)ов један до другог на коло, за углед народу постави.* 28. фебруара 1830. године.“ № 3. Потврђено одлуком књаза Милоша од 13. марта 1830. № 322.

Без сваке сумње, на овај се догађај односи следећа белешка г. М. Ђ. Милићевића, која не губи ништа од свога значења, због незнатне разлике у речи о помиловању жене; јер је оно могло доћи и после одобрене пресуде.

У селу Божевцу нека жена, код жива мужа, спанђа се са неким бећаром, па с овим у друштву, убије свог венчаног друга. Сељаци се узбуне на тај неваљали живот, ухвате убилице, свежу их, и одведу у Пожаревац суду. Суд пресуди да се убију и човек и жена: *труи преко труи да и дие*, гласила је судска пресуда. Ствар оде народном суду, који ту пресуду одобри; оде књазу Милошу, а он пресуду измени у толико, што жени — која је имала шесторо ситне деце — опрости живот да ту децу гледа, а бећар њен милосник да се убије.

Пресуда се пошаље млавском капетану Кукићу да је изврши у самом селу Божевцу пред сељацима, које треба сабрати да виде погибију кривчеву. Капетан скупи сељаке, који су већ раније мрзили ону жену и човека, и пред њима почне читати пресуду с почетка; а кад дође до оних речи „да се обоје из пушака убију, и *труи преко труи да и дие*“, сељаци оспу огањ и убију и жену и човека, ма да је књажева милост била жени поклонила живот. Ово се још тај дан дозна у Пожаревцу. Књаз плане на такву самовољу сељака, и заповеди: „*село Божевоц да се све сипали; једна кошара да не остане усираво!*“ Издавши такву страшну заповест, узјаше коња и оде у Крагујевац.

Ко сада да дигне руку, и да гурне угарак у највеће село у Млави? А ко опет сме не извршити заповести књажеве? Сељаци обисну молити кнезове у пожаревачком суду да умилоствиве господара, те да поштеди село; али нико од кнезова не сме Милошу на очи да изиђе тога ради. Најпоследње сви се окрену кнезу Стевану Стојановићу, и он пристане; седне на поштанске коње, и за ноћ стигне у Крагујевац. Изађе пред књаза; издржи

прву његову ватру, али му разјасни како нису крива нејака деца, старци и болесници, за неколико на зло брзих људи, а можда и за несмотреност старешинску. Књаз опрости селу, али Кукића отера с капетаније, а Стевана Стојановића извади из суда и метне за капетана Млави.

Овог Стојановића, од имућног трговца књаз је Милош поставио 1829. године за члана у пожаревачком суду (магистрату), а за тим вршећи службу у разним звањима као поверљив и разборит старешина, он постане у 1839. години члан Државном Савету, у ком је звању и умро у Београду 1. Јула 1855. У народу је био познат под прозивом „Тоса“, због малих брчића¹⁾.

Као стари обичајни поступак према женама у великим преступима, важиле су у Приморју следеће казне: прва је, да се жена веже коњима за репове да је на комаде растргну; друга, да се на њу навуче накатрањена кошуља и запали се са четири стране, да се сва у пепео претвори; трећа, да се у гори за ноге обеси али тако ниско, како је могу зверад живу раскомадати; а четврта је, да умре под камењем, те до страшног суда да остане под *проклетом гомили*. По описивању Вука Врчевића, ова је погледња смрт тамо била најобичнија. Код Црногораца, догоди ли се да жена учини какав велики преступ који засеца до саме мртве главе, важио је преки народни суд т.ј. стављали су такву жену *под гомицу*. Они не удостојаваху жену убијства оружјем којим се људи губе, предрасуђујући да је срамота убити је пушчаним прахом и оловом, будући она није за то, да се оружјем брани, нити да се оружјем на њу насрће. В. Медаковић уверава да се за четири године његова бављења у Црној Гори, оваква казна није догодила, и по томе суди да се такви случајеви у 100 или 200 година једном догоде. По нашим народним песмама спаљене су за неверу Иконија љуба бана Милутина од Драгачева, и Максимија љуба Новаковић Груја. Растргнуте су пак коњима Видосава љуба војводе Момчила, и Млада Павловица. *Процедура*. „Изведе је у поље широко, привеза је коњма за репове, па је одби низ поље широко, те је коњи живу растргоше.“ *Или*: „Бане викну на своје делије, донесоше бјелу крпу платна, залише је лојем и

1) Поменик V. 682.

катраном, па увише кују Иконију, саврх главе до зелене траве, и њој русу косу запалише ... тако згоре кучка Иконија, саврх главе до зелене траве.“

Нема сумње да је у старој српској држави било неке разлике у казни жена; али те разлике већ не налазимо у новијем правосуђу. Марија жена Уроша Неговановића из Паљуха нахије ваљевске, за намерно убијство свог женског детета (бацила га са моста у реку), би Народним Судом осуђена „да се убије из пушака, и тело да јој се метне на коло, где да остане док се не распадне“. Ова је казна одлуком књаза Милоша од 26. Јануара 1834. № 237 претворена у вечиту робију, с тим „да осуђеница једнако буде у окову“.

И у наведеном примеру, изречена је казна оступање од обичног начина погубљавања, који је по правилу важио за људе у К'Борђево и Милошево доба (вешање и убијање из пушака). У другом једном случају од 12. Септембра 1828. № 14. где је такође жена убила мужа секиром, изречно стоји у пресуди „да се преступница убије оним истим орудијем (секиром)“.

Алекса С. Јовановић.

ИПАК НЕ ОСТАЈЕ ДАЉЕ ПОД СТЕЧАЈЕМ!

У чланку „Остаје и даље под стечајем!“ штампаном у 15. броју „Бранича“ од ове године, адвокат г. Стева Добривојевић покушао је осумњачити основаност мога мишљења: да дужник престаје бити под стечајем чим суд, према §. 127. зак. стеч., његову стечајну масу огласи за исцрпену. Наводећи како §. 127. зак. стеч. до данас није био никоме нејасан или бар његова нејасност није никоме падала у очи, г. Добривојевић, на супрот овом мом мишљењу, истиче као једино правилно разумевање тога законског прописа: да се свршетком и закључењем стечајног поступања са дужника, који своје повериоце није измирио, не скида стечај све дотле, док потпуно не измири своје повериоце.

Питање о томе: каква правна следства настају иза оглашења стечајне масе за исцрпену, у чијем се решењу

овако размимонлазим са г. Д. или боље са мишљењем, које је за данас мишљење наших судова, јесте једно од најважнијих питања у нашем стечајном праву. Уверен сам да расправа тако важног питања мора живо интересовати све наше правнике, а нарочито читаоце „Бранича“, па с тога се надам, да ми се неће замерити, ако поново узмем у претрес ово питање, да о њему дам своју завршну реч.

У notiци: „*Не остаје даље под стечајем!*“ која је изишла у 12. броју „Бранича“ од ове године, ја сам се, за потврду свога мишљења, позвао на текст законски, и то на §§. 127, 128, 129. и 153. зак. стеч., из којег се, држим, јасно види: да, по нашем закону о стеч. поступку, услед оглашења стечајне масе за исцрпену, настаје *крај или свршетак стечаја*, а не само неко *обустављање или прекидање судског поступања*. На страна законодавства и на стране признате ауторе нисам хтео позивати се, јер сам узео да је ствар и овако за свакога јасна и да, код толиких јасних текстова нашега закона, могу бити и без њих. Али ме г. Д. ево сада нагони, да своје мишљење, и преко воље, стављам под њихову заштиту. Кад је већ тако, онда држим, да ће бити довољно ако покажем, како је ово питање решено у законодавствима: немачком, аустријском, угарском, француском, белгијском и италијанском; јер стечајни закони осталих држава махом су израђени по моделу тих законодавстава

У чл. 151. ставу првом, немачке стечајне уредбе од 1877. године каже се ово: „*Када се изврши завршна деоба стечајне масе, суд ће одлучити да је стечајно поступање свршено*“. (Nach der Abhaltung des Schlusstermins beschliesst das Gericht die Aufhebung des Konkursverfahrens.). У мотивима те исте уредбе за тај члан вели се ово: „*Са извршењем завршне деобе и стечај је свршен. То ипак повлачи за собом и свршетак стечајног поступања*.“ (Mit der Schlussvertheilung ist der Konkurs erledigt. Dieselbe hat die Aufhebung des Verfahrens zur nothwendigen Folge.¹⁾) Мислим, да је из овога са свим јасно, да по немачком закону иза изцрплења стечајне масе наступа крај, свршетак стечаја, а не само обустављење стечајног поступања. Код овако прецизног законског текста, излишно је по-

¹⁾ Die Gesammten Materialien zur Konkursordnung, herausgegeben von C. Hahn, страна: 341.

живити се на коментаре његове; али ипак да и то учиним. Видети: D-г J. Kohler: Lehrbuch des Konkursrechts, стр. 436—437. и D-г G. v. Wilmowski: Deutsche Reichs-Konkursordnung, стр. 411, који то такође утврђују.

У §. 189., ставу првом, аустријске стечајне уредбе од 1868. године, каже се ово: „*Када се утврди, да је завршена деоба извршена, стечајни ће суд, на тражење стечајнога комисарја, решити, да је стечај свршен...*“ (Ist die Vollziehung der Schlussvertheilung ausgewiesen, so hat das Concursgericht auf Antrag des Concurscommissärs die Beendigung des Concurses mittelst Verordnung auszusprechen...). Поред тога то се може видети и у: Praktisches Handbuch zur Concursordnung, von J. B. Zugschwerdt, стр. 206., Die Oesterr. Concursordnung, Commentar von D-г Carl von Kissling.

У §. 198. угарск. стечајног закона од 1881 године*) каже се ово: „*Кад се изврши заврши деоба, суд ће, на тражење стечајнога комисара, решењем огласити стечај за димнут...*“ (Nach Vollziehung der Schlussvertheilung hat das Gericht, auf Antrag des Konkurskommissärs, mittelst Bescheides den Konkurs als aufgehoben auszusprechen...). И то је јасно.

Да и у француском, белгијском и италијанском законодавству услед исцрпљења стечајне масе тако исто настаје свршетак стечаја, може се видети у овим признатим делима:

За француско законодавство: Ch. Lyon-Caen et L. Renault: Traité de droit commercial, tome VII. № 25 и № 562, гди се каже: „*Има свега три начина свршетка стечаја: принудно поравнање обично, принудно поравнање са уступањем стечајног имања и распродаја стечајног имања.*“ (Il y a trois solutions de la faillite possibles: le concordat simple, le concordat par abandon d'actif, l'union). — E. Thaller: Traité élémentaire de droit commercial, № 1887 и 1893. — Auguste Laurin: Cours élémentaire de droit commercial, страна: 487, — Bravard-Veyrières: Traité de droit commercial, tome V. страна 640, — потврђују то исто.

За белгијско законодавство: P. Namur: le Code de Commerce belge, стр. 180., који каже: „*Принудно по-*

*) У преводу од Arthur Friedmann а, адвоката у Пешти.

равњање јесте први начин, на који повериоци могу завршити стечајне операције. Други начин јесте распродаја стечајне масе, које повлачи за собом ликвидацију стечаја.“ (Le concordat... forme la première voie ouverte aux créanciers pour terminer les opérations de la faillite. Un second moyen est l'état d'union, qui entraîne à sa suite la liquidation de la faillite.)

За италијанско законодавство: David Supino: Istituzioni di diritto commerciale, који на стр. 478. вели: „Обустављење стечајног поступања услед недовољности стечајне масе не треба мешати са затварањем стечаја, које наступа после поделе стечајне имовине. И ако се и у једном као и у другом случају повериоцима повраћа вршење њихових права према презадуженоме, ипак при обустављењу стечајног поступања, за разлику онога што настаје кад се стечај закључи, презадужени остаје и даље неспособан да управља са својим имањем и да се суди; а то зато, што тада стечај није престао, него само операције његове“... (La cessazione delle operazioni del fallimento per mancanza di attivo non va confusa peraltro colla chiusura del fallimento che avviene dopo compiute le ripartizioni dell' attivo stesso.... e di stare in giudizio; cio perchè non è il fallimento che cessa, ma bensì le operazioni ad esso relative.)

Кад је, дакле, у толиким страним законима усвојено, да стечај престаје чим се стечајна маса исцрпи, онда сигурно неће бити „никаква бесмислица“, ако се каже, да се стечај и у нас, као и у том свету, таким начином свршава

Могao бих се после овога и после онога што сам раније рекао, овде уставити са даљим утврђивањем мишљења које износим о значењу §. 127. зак. стеч., али ипак, да би отклонио и последњу сенку сумње о основаности тога разумевања, ја ћу поћи даље, па ћу покушати да покажем и колико су ништавни разлози, које је г. Д. изнео, било против мога мишљења, било у прилог свога сопственог. И тим посредним путем покажаћу да имам право. Разлози г. Добривојевићеви јесу ови:

1°. Г. Добривојевић прво тврди, да ја погрешно разумем оне законске текстове, на које сам се позвао. Он вели, да из њих наведене реченице, узете саме за себе, заиста изгледају за неправника као довољан основи

доказ за потврду мога мишљења, али ипак налази, да је моје мишљење погрешно, кад се узме у оцену „према целини одредаба закона о стечајном поступку, које стоје у логичној вези једна с другом у односу на ово питање“. Г. Добријевић тим речима хоће да каже, како је оно погрешно због тога, што стоји у супрутности са правилно схваћеном правном природом стечаја и са циљем истога. То га је побудило, те је изнео своју теорију о појму и циљу стечаја, изјављујући узгред, да се у њој не слаже са нашим правницима, „који, не могући се отрести дуге практиве, носе убеђење, да *стециште није ништа друго, до само судско поступање са имањем дужника*.“ По тој г. Д. теорији, стечај, међутим, није само судско поступање са имањем дужника, него је уједно и судско поступање са дужниковим личним правима, па према томе, кад суд, исцрпљењем дужникове имовине, сврши и закључи своје поступање са имањем и то објави преко новина, не значи, да је тиме свршено и закључено судско поступање и са личним правима која је дужник изгубио самим чином отварања стечаја; јер се ово последње поступање продужава и даље, све док дужник потпуно не измири све своје повериоце. Тек кад буде свршено и то друго поступање, стечај је потпуно свршен, иначе само стеципни рад.

Овако схватање стечаја са свим је погрешно. Стечајном је праву непозната деоба стечаја у том смислу на два са свим одвојена судска поступања: на поступање, које се тиче имања, а које г. Д. зове *стецишни рад*, и на поступање, које се односи на личност и дужникова лична права, а које г. Д. зове *стечај*. У стечајном је праву постојала деоба стечаја на: иминентни, формални и материјални стечај, али је она почетком овог столећа са свим напуштена као неоснована. Изгледа ми да г. Д. на крају овог столећа, на њу својом деобом потсећа.*) Далекo би ме завело од питања, које је главни предмет ове расправе, ако би узео да овде изложим и то: шта је стечај и шта је његов прави циљ. Ја се морам задовољити само да укратко покажем, колико је погрешна ова г. Д. теорија о стечају, како у томе што стечај цепа на два одвојена дела, тако и у томе, што онај део,

*) D-r von Völderndorff: die Konkursordnung für das Deutsche Reich, Band I. стр. 7.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

који назива поступање с личним правима, продужује и после решења судског из §. 127. зак. стеч. (т. ј. после завршења т. з. стедишног рада), све док се тражбине поверилачке не исплате са свим.

Да се стечај не може делити на г. Д. два дела, први нам је доказ то, што §. 1. зак. стеч., који даје законску одредбу стечишта, говори само о поступању са имањем дужниковим, а никако и не помиње оно друго г. Д. поступање, које се тиче личних права дужникових. Ма колико да је рђава ова законска дефиниција, она је у овом погледу са свим правилна, јер одиста предмет стечаја јесу искључиво дужникова имовина и имовинска права, никако његова лична права и лични односи. У римском праву, за време закона од дванаест таблица, дужник је одговарао за дугове својим повериоцима личношћу својом (*manus injectio*), а имањем само посредно; данас пак одговара само својим имањем. Због тога је са строго правног гледишта данас нетачно рећи: да је Н. дужнику отворен стечај, или да је он пао под стечај као што се у обичном говору каже, него ваља рећи: да је стечај отворен над имањем Н. дужника. Редактори немачке стечајне уредбе ту су мисао истакли и при изradi закона брижљиво су пазили, да избегну указату погрешку обичнога говора.

Оно што г. Д. истиче као други засебан, као неки лични елемент стечаја, и што зове стечај, јесу: или радње које са стечајем имају везе само толико, што им је полазна тачка стечај и што су у нас случајно стављене у дужност стечајноме суду, или пак просте последице отварања стечаја, дакле чињенице, које за своје постојање претпостављају да је стечај већ ту, али саме по себи никако нису стечај, нити се тако могу звати. Тако, стечајни суд, врши само функцију кривичне истражне власти, а никако посао који по својој природи улази у обим самог стечаја, кад на основу §. 132. зак. стеч. испитује и истражује узроке, зашто је дужник пропао, па га спроводи кривичном суду на осуду, ако узрок његове пропасти буде небрежење или зла намера. Стечај постоји и без те радње стечајнога суда. У Италији н. пр. тај посао никако не врши стечајни суд, него редовна истражна власт самостално (чл. 694). Даље, кад стечајни суд по §. 131. зак. стеч. решава, да се дужник стави у затвор,

опет је посао од споредног значаја за стечај. Тај посао има суд да изврши, рецимо, тек у сваком десетом стечају, па зар оних других девет, у којима га није било, да се не сматрају као потпуни стечаји? — Такав је исти случај и са давањем нарочитих благодејања дужнику, који је све своје имање уступио повериоцима. Циљ је одредбама §§. 134. и след. зак. стеч., да покрену дужника да одмах сам пријави суду своју презадуженост, не би ли стечај био краћи и од мање штете. — То што дужник губи права: да својим имањем управља и располаже, да закључује правне послове, да води спорове, да буде часник општински, да бира народне посланике и сам да буде изабран, и т. д. само су правна дејства отвореног стечаја. Нека од тих права, као н. пр. право управљати и располагати са имањем, закључавати правне послове и судити се, како по нашем тако без изузетака и по свима страним законима, дужник нема само докле траје стечај. Повраћај других права, т. з. политичких, у неким земљама (н. пр. у Немачкој, за нетрговце у Аустрији и Мађарској) такође наступа са престанком стечаја, а у другим (н. пр. у Француској, Италији) дужник је њих лишен и пошто се стечај дигне, а у њих се повраћа тек кад се рехабилитира, т. ј. кад докаже суду да је измирио све своје повериоце.

Да ова грађанска и политичка деградација дужникова, коју г. Д. у својој теорији истиче као стечај који траје и после решења из §. 127. зак. стеч., није једно исто што и стечај, већ да је само проста последица отварања његовог, може се видети у сваком уџбенику стечајнога права. Видети н. пр. Ch Lyon Caen et L. Renault: *Traité de droit commercial*, tome VII. стр. 136. — E. Thaller: *Traité élémentaire de droit commercial* № 1638. — D-r H. Fitting: *das Reichs-Concursrecht*, стр. 29. — Ercole Vidari: *Compendio di diritto commerciale italiano* № 477. — David Supino: *Istituzioni di diritto commerciale*, № 546 и след.

Даље, да се стечај не може делити на ова два дела, како га дели г. Д., други је доказ то, што по нашем закону има случајева, у којима онај други део, који г. Д. зове поступање са личним правима дужниковим или краће стечај, никако и не постоји у стечају, и то не само после завршења *стечајнога рада*, него ни за време самог тог

рада, од самог почетка стечаја, — дакле никако. Тај је случај, када се по тачки 3. §. 3. зак. стеч. отвори стечај против масе умрлог дужника. Ту нема ко да буде деградиран, па нема ни деградације грађанске ни политичке, нема поступања са личним правима дужниковим. Такав је исти случај кад се стечај отвори над имањем акционарског друштва. По г. Д. теорији о стечају, ови би се стечаји могли звати: стечишни рад, али за пакост закон их наш сматра као потпуни стечај.

Држим, да сам са овим довољно доказао, да г. Д. нема право кад у појам стечаја умеће и неко поступање судско са личним правима дужниковим, као и да се то поступање не може назвати стечај. Кад пак то поступање није стечај за време *стечишнога рада*, оно не може бити ни после њега, и према томе, са свим је логичан закључак: да стечаја више нема, чим се сврши стечишни рад. У Француској и Италији, и после завршења стечишнога рада, све до рехабилитације, траје деградација дужникова, али тамо ником и не пада на ум, да ту деградацију зове стечај. У нас пак, као у Немачкој и у Аустрији, ова деградација, бар по правилу, не остаје после завршеног стечајног рада. Да је то тако, ми ћемо се уверити из следећег, а тиме ћемо уједно видети, да је погрешан и онај други део г. Д. теорије о стечају, у којем се тврди, да у нас стечај траје све, докле сви стечајни повериоци не буду потпуно измиреени.

Потпуно измирење свију поверилаца, коме г. Д. придаје тако велики значај, истичући га као неки битан услов за престанак стечаја, наш законодавац помиње *цило на једном месту*, и то у §. 153. зак. стеч. Он у томе законском пропису за тај чин везује *само повраћај дужниковог права, да води трговину или какву радњу*. Са тим чином, дакле, наш законодавац није условио повраћај свију права, које је дужник услед отварања стечаја изгубио, него повраћај само једног од њих. Оно што законодавац није учинио, не сме се путем аналогije извршити. Према томе и из тога је јасно, да свршетак стечаја, баш кад се као стечај узме дужникова грађанска и политичка деградација, као што то г. Д. и чини, по нашем закону нема никаква посла са потпуним измирењем свију поверилаца. У нас би, осим тога било и врло незгодно, када би, при свем овом, хтели везати свр-

плетак стечаја са потпуним измирењем свију поверилаца; јер и за повраћај права водити трговину наш законодавац томе чину даје сасвим ограничен значај; јер он има значења само кад *трговац* падне под стечај, па и тада само онда кад је тај трговац био *кажњен* „из других а не оних основа који су наведени у §. 152. зак. стеч.“ Ми бисмо тада знали када се стечај свршава само у врло ограниченом броју случајева, а у свима другим, који су куд камо многобројнији, за нас би то била велика загонетка. У случају пак предвиђеном §. 152. зак. стеч. стечај би био вечити. Зашто би се излагали тој неисвесности крај јаснога §. 66. зак. стеч., у коме се каже „...А међутим ће суд чрез новине огласити, како је стециште над масом дужника, почем се овај Н. дана са поверитељима својим поравнао, престало.“ и §. 127. истог закона, у коме се вели: „...За тим ће суд средством новина проглас издати, да је стециште свршено...“

Сад да докажем, да деградација дужникова, која, као што већ видесмо, по правилу не допире до потпуног намирења поверилачких тражбина, по нашем закону не постоји ни у размаку времена између тога дана и дана, кога је суд решењем по §. 127. зак. стеч. огласио стечај за свршен.

За то је доказ одредба §. 129. зак. стеч. у којој се говори о оном имању што је презадужени стекао после свршетка стечаја, т. ј. после решења из §. 127. зак. стеч. На овај се законски пропис позива и г. Д, да помоћу њега утврди постојање стечаја у смислу деградације или поступања са личним правима дужниковим. Он вели, да према овом законском пропису, тај стечај постоји и у погледу овог имања наспрам свију дужникових поверилаца; „јер кад стечај постоји према старим, онда он постоји и према новим“ повериоцима. „Само суд, на захтев *нових* поверилаца, мора отворити *потпуно стечајно постојење*, како би и они своје *нове тражбине* могли пријавити, ликвидирати и т. д.“ Треба знати шта се разуме под новим повериоцима и новим тражбинама. Без сумње разумеју се они повериоци, којима се дужник задужио тек пошто је суд донео решење из §. 127. о свршетку стечаја; јер они, којима је дужник дуговао још пре отварања стечаја а који су се само закаснили да своју тражбину пријаве на време, сувише су ретки, а за њих, у

осталом, важи пропис §. 57. зак. стеч. за све време док стечај траје. Овакви нови повериоци пак никако се не слажу са стечајем; јер, кад би се дужник и после решења из §. 127. налазио још под стечајем (макар у оном смислу у коме г. Д. узима реч стечај), он никако у размаку времена од тог решења до потпуног намирења свију поверилаца, не би могао имати те нове повериоце; пошто по §. 25. зак. стеч. „сви после изданог и обнародованог прогласа са пропалицом закључени уговори, који би се његовог имања тицали, као и сва његова стварна обвезатељства, немају силе и важности“ и пошто се презадужени дужник по §. 920. грађ. закон. уподобљава малолетнику све док се налази под стечајем. То дакле, што се у §. 129. зак. стеч. предвиђају нови повериоци презадуженога дужника, и што им се одређује правни положај према старим у стечају неизмиреним његовим повериоцима, јасан је доказ: да је са дужника од решења из §. 127. зак. стеч. са свим дигнута деградација, која је над њим дотле била. Да је тада дигнута и политичка деградација, доказ је то, што у свима оним законима, који је прописују, она се наређује само за време трајања стечаја изразом: „Немају ово право, који се налазе под стечајем, или, на којима је стециште отворено, док оно траје“ (Изборни закон). У тим законима реч: стециште узети се има само у оном стислу, који јој одређује §. 1 зак. стеч. као специјалан закон за стечај. Ако је та законска одредба непотпуна, треба је исправити; али ипак и тада значење, које се по тој исправци даде речи стечај, ваља усвојити за сваки случај, т. ј. како у закону о стеч. поступку, где год је та реч употребљена, тако и у свима другим законима. Кад се дакле, у закону каже да се когод налази под стечајем, ваља разумети под тим стечајем, а кад се опет у стечајном закону вели, да је стечај свршен или дигнут, и тада се има разумети тај стечај, а не само стецишни рад. Иначе би се широм отворила врата произволности и нагађању, којем н. пр. прибегава г. Д. погађајући пита где значи реч стечај.

Овде имам узгред да напоменем, да је г. Д. у великој погрешци, кад тврди, да нови повериоци дужникови немају права обезбедити се на дужниковом ново стеченом имању. То закон нигде не каже, а за такво велико окр-

неће поверилачких права он би се свакако морао изрично изјаснити, кад би га уопште овде усвојио.

2°. На другом месту г. Д. се позива против мога мишљења на одредбу §. 128. зак. стеч., у којој се говори о оном имању, које је дужник имао још у време стечаја, али је тада било прикривено. Из тога, што се то имање, ма када се оно после свршеног стечаја пронашло, има, искључно у корист неизмирених у стечају поверилаца, узаштити, продати и добивени новац онако исто *накнадно* поделити, као да је имање у време стечаја било ушло у масу, — г. Д. изводи доказ да стечај још траје и после судског решења из §. 127. После онога што сам напред изложио овде могу бити са свим кратак. Овај законски пропис предвиђа један случај, када је завршени стечај био непотпуно изведен. И у том случају сматра свршени стечај као потпуно закључен, али га само сада *накнадно* допуњује извршењем једне једине стечајне операције, која се ограничава само на једном специјалном добру, остављајући својим дејством сасвим недодирнута остала добра, која би дужник можда у то време имао. Та ограниченост дејства те стечајне операције јасан је доказ, да се *накнадна* подела врши, не на основу томе што стечај и тада постоји, него једино зато, што у стечају неизмирени повериоци имају неку врсту заједничког законског заложног права на пронађеном имању; јер им то право припада на целом имању, које дужник има у тренутку отварања стечаја или које прибави за време док стечај траје. Иначе, под ову деобу дошла би и добра, која је дужник стекао после свршетка стечаја. То, међу тим, наш законодавац, не допушта, него §. 129. зак. стеч. сваком неизмиреном повериоцу, чија је тражбина у стечају *пречишћена* (ликвидирана), даје мимо других поверилаца, само право да из тих ново стечених добара тражи одмах наплату своје тражбине („*има право с места наплату захтевати*“), јер му *пречишћену* тражбину изједначаје са формалном судском извршном пресудом.

3. Г. Добровојевић погрешно упоређује свршетак стечаја исцрплењем стечајне масе са свршетком услед принудног поравњања. Та два начина окончања стечаја, по *нашем* закону, као и по свима страним законима, имају, у погледу престајања стечаја, са свим једнако дејство, т. ј. у оба случаја стечај у целини престаје. И одиста

тине, што је какав презадуженик успео поравнати се са својим повериоцима, још није доказано и то, да је он морално бољи од онога свога друга, чија је стечајна маса сва распродата. Г. Добривојевић ће знати боље од мене како у нас данас има врло много могућности, да се баш средством поравнања повериоци најбоље опљене. Ја ћу навести само најпростији начин, који се састоји у томе, да пропаличини поуздани пријатељи прикрију најскупоценији део његовог имања, или да на тај део ставе забрану или хипотеку на основу какве стварно неистините а формално потпуно уредне тражбине, или да такве тражбине просто пријаве у стечај. Како наши браниоци стечајне масе не испитују много стварну вредност пријављених тражбина, како су и повериоци троми да лажне тражбине пронађу, како најзад и сам суд много у ту страну не загледа, — те лажне тражбине имају велику шансу да се протуре под истините и да својим постојањем доведу на врло ниску меру дивиденду, која ће се из стечајне масе моћи дати повериоцима. Ако у таким околностима изађе презадужени, па својим повериоцима понуди са 5 или 10% већи проценат од оног горњег, а уз то им се какав његов рођак обвезе да им токорсе он тај проценат одмах плати или за исплату његову даде сигурно јемство, погодба је готова, али и истинити су повериоци мучки опљачкани. Зар и такав разбојник заслужује да буде повраћен у изгубљена права пре него онај презадужени, који можда само није умео да својим повериоцима спреми тако повољну погодбу, те му је све имање распродато? Он, ако доцније прибави какво имање, дужан ће бити из њега исплатити и остатак свога дуга заједно са интересом до последње паре, а онај, који се умео поравнати, нема строге грађанске обвезе да отпуштени му део дуга врати, макар био доцније и милионар!

На завршетку имам да исправим г. Д. погрешно тврђење: као да сам ја сам признао, како закони о стечају у Француској, Белгији, Италији и т. д. гласе противно моме мишљењу. Г. Д. мене је рђаво разумео; јер ја сам само напоменуо, да у тим земљама постоји обустављање или прекидање стечајног поступања; али да исто наш законодавац није усвојио. Ово обустављање стечајног рада са свим је различно од свршетка стечаја услед исцрпљења стечајне масе, који у тим земљама такође по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стоји. Оно може да наступи само до рочишта за равнање, ако се дотле покаже да је стечишна маса тако незнатна, да се из ње не могу да измире ни трошкови око стечајног поступања, или да ће толико мала вредност у њој остати, кад се из имања исплате хипотекарни и заложни повериоци, чије тражбине, као што се зна, немају никакве потребе за стечај.

* * *

Кад сам ово предње био написао и рукопис већ предао редакцији, добротом уваженога Господина Уредника, послат ми је на прочитање чланак „*Остаје и даље под стечајем!*“, који је написао г М. М. Станојевић, судија у Крагујевцу, поводом оне моје notiце у броју XII. Бранича.

Г. Станојевић, који мисли да и после исцрпљења стечајне масе дужник остаје под стечајем, све докле и последњи стечајни поверилац не буде измирен, наћиће у предњем одговора за највећи део његових мерака моме мишљењу.

Поводом његовог чланка имам још да напоменем ово.

И г. Станојевић, налази разлога за своје мишљење у двојаким разумевању речи: *стечиште*. И он под њим разуме пре свега: *стечишни рад*, па за тим друго: *стечај*. И он у §. 127, 128, 129. зак. стеч. у тој речи види само стечајни рад, а стечај оставља на страну. и ако наш законодавац нигде не чини то подвајање. Као што сам напред рекао, реч *стечај* или *стечиште* мора у нашем закону имати само једно значење, било оно које јој је сам законодавац дао у §. 1. зак. стеч., било неко друго, које би се изнашло „да више одговара духу закона о стечишном судском поступку.“ Како се узме да та реч значи у §. 1. тако се мора узети да значи и у §§. 127. и следећим закона стечајног, и исто тако и у свима другим законима, у којима је она употребљена. Да је законодавац хтео да под том речи разуме на једном месту само стечајни рад, а на другом месту стечај, он би, ако би налазио да су та два појма у суштини различна, за сваки од њих употребио засебну реч. Од речи „*Стециште*“ не сме се никако правити ребус, који може двоје да значи!

„Оно, што остаје и после решења из § 127. и што чини по мишљењу г. Станојевића, да је дужник још под стечајем, јесте презадуженост дужникова. Она је и изазвала отварање стечаја, па следствено овај мора трајати све докле и она траје. Од кад суд заврши стечајни рад, она сама сачињава стечај.“ И ово је резонување погрешно. Презадуженост сама собом није исто што и стечај! Да је тако, доказ је то, што она постоји често пута по неколико месеци пре отварања стечаја, па неки пут, кад дужник ужива добар кредит а настану и боље прилике, она никако и не изазове стечај, и ако се дужник морао са њом врло дуго борити. Да пак презадуженост, која остаје после решења из §. 127, није стечај, доказ је оно што сам напред већ изложио о правној способности дужниковој за закључивање правних послова и стицање нових поверилаца. Наш законодавац, а тако исто и страни законодавци, у презадужености (страни, у неспособности плаћања) види стечај само у размаку времена између решења о отварању и решења о затварању стечаја. Презадуженост, која се налази пре стечаја, јесте т. зв. *сумњиво доба* (*période suspecte*). Она тада има значаја, што се, у интересу стечајне масе, могу на извесан начин оспорити правни послови, које је дужник у том добу закључио на штету својих поверилаца. О презадужености пак, која остаје и после решења о затварању стечаја, наш законодавац води рачуна само онолико, колико је казато у §§. 128, 129. и 153. зак. стеч., т. ј. он допушта, да се неизмирени повериоци из пронађеног имања наплате заједнички, искључујући нове повериоце; а у наплати из стеченог имања признаје им тражбину као извршну, остављајући их у свему осталом равноправне са новим повериоцима; најзад, у једном специјалном случају допушта да се кажњеном пропалом трговцу забрани вођење трговине док не измири повериоце. Држим, да је из овога јасно, да се стање, које настаје за презадуженог дужника после решења из §. 127. не може звати стечај ни на оном основу који истиче г. Станојевић. Кад би се противно узело, морало би се признати, да је дужник и после одобреног поравнања под стечајем за све време, за које му траје презадуженост, и он није измирио повериоце. То пак и сам г. Станојевић не мисли. Баш зато, што решење из §. 127. има онако велики значај, какав му ја

означујем, значај раван решењу из §. 66. — у том се случају свршетак стечаја и обзнањује на онај начин који је и тамо прописан. Дотле је дужник био до извесног степена неспособан, а од тог тренутка повраћа се у своју првашњу способност. Трећим је лицима, нема сумње, врло потребно то да знају; па зато им се и јавља. Кад би ово решење имало само уско значење: завршење судског поступања, та би обзнана била безпредметна.

У своме делу о „Обвезаностима и уговорима у опште“ г. Ђор. Павловић одиста тврди, да се пропалица који се наравно са својим повериоцима, не повраћа у пређашња права, догод не оправда да је поверитеље потпуно намирио и у отпуштеном делу дуга (№ 33). Ја држим, да сам раније довољно показао, колико је то мишљење погрешно; јер генералише од лишења једног права на лишење свију права, и простире на све презадуженике ону одредбу, која је прописана специјално за трговце, и то оне, који су по извесном основу кажњени. Г. Павловић је овде неумесно у нашем стечајном праву применио оно што одиста важи у француском. У осталом одредба §. 153. готово је укинута овом заменом од 24. јануара 1876. (који се налази код §. 69); јер се у тачки 2. под б. §. 69. зак. ст. предвиђа, да трговац који се поравнао са повериоцима, може водити трговину и пре него што је своје повериоце потпуно намирио, што према §. 153. међутим, не би могло да буде.

Г. Станојевић се боји, да за дужнике не престане са свим мотив за равнање у стечају, ако би се усвојило, да стечај престаје услед испрплења стечајне масе исто тако као и услед поравнања. Та је зебња неоснована, јер и тада ће поравнање дужнику повраћати натраг цело његово имање, са продуженим роковима у обвезама, а можда и са отпуштањем једног дела дуга. Дужник тиме добија могућност, да понова покуша срећу и исплива из презадужености. То је главни мотив, који покреће дужнике да се равњају. Он остаје и он је довољно јак.

На завршетку имам г. Станојевића да исправим у разумевању §. 129. зак. стеч. Он погрешно изједначује случај, који је предвиђен у њему, са оним о коме је реч у §. 128. па изгледа као да мисли, да повериоци имају право да између себе, по стечајноме реду, деле и имање, које је дужник доцније прибавио. Тако никако није. У по-

гледу тога имања, нови повериоци немају никаква већа права од оних што припадају повериоцима у опште: Стари повериоци пак, као што сам већ раније напоменуо, имају само „право с места наплату захтевати“. У случају другог стечаја њихова је тражбина равноправна са тражбином нових поверилаца.

Речи: „свршено стециште“ и „дигнуто стециште“ имају сасвим један исти значај.

Спасоје Радојичић

Је ли за застарење кривичног оптужења довољно да протече само законом одређено време од извршења кажњивог дела или треба то застарење узети још и за друге услове?¹⁾

I.

МИШЉЕЊЕ ПРОФ. ДРА А. Ф. БЕРНЕРА.

За застарелост оптужења могу се навести многи поједини узроци, али ни један од њих не одговара за све случаје, и зато се сваки од њих може оспоравати. Али сви они једно доказују, а то је, да држава после извесног времена по учињеном кажњивом делу нема више потребе да оптужује и казни, ради одржања правног поретка. Тиме се само објасњује постанак казнено-правне застарелости. Овај општи основ, кога и искуство у салашњости потврђује, довољан је да оправда застарелост оптужења.

Јер држава не треба никада да казни, где не постоји кривица, али смер и граница њене казнене радње постоји у одржању правног поретка. Она гони само она дела, чије је кажњење у опште потребно за одржање правног реда, а она не казни ни та дела, кад је правном поретку више поможено одустајањем од гоњења и кажњења. Под ово гледиште спала не само помиловање са сродним уставима, него и наша застарелост.

¹⁾ О појединим предметима, који су на дневном реду Немачког правничког збора (види „Бранич“ бр. 15. стр. 544.) донеле су добро редиговане „Deutsche Jur. Ztg.“ мишљења разних правничких научника и признатих ауторитета. Неки су од тих предмета од ширег, општег значаја, а међу њима и горња тема, зато је саопштавамо и топло препоручујемо нашим читаоцима.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИВЛИОТЕКА

Према данашњем стању законодавства и науке, могла би доћи у питање само два услова, чије би се испуњење морало сматрати као знак поправљања, а на име:

- 1). Злочинац није смео учинити никакав нов злочин;
- 2). Морао је дати накнаду за причињену штету.

Али и у оним случајима, када ниједан од ових услова испуњен није, остаје у сили општи услов за застарелост оптужења. Поред тога: Ако је доказано, да је злочинац учинио нов злочин, њега ће неизбежно постићи казна тога злочина. А обвеза на накнаду штете и не односи се на застарелост оптужења; грађанско-правно потраживање застарева и иначе касније него казнено-правно оптужење.

Незастаревање права оптужења треба сасвим одбити. И код најтежих злочина може бити говора о дугом року застарења.

Аустр. казн. закон од 1852. поставља у своме §. 229. услове за застарење, а међу њима и тај, да учинилац није побегао из „ових држава“. Аустр. највећи криминалиста, Јулије Глазер, напустио је тај услов у своме нацрту казног законика.

Немачки казнени законик са правом узима, да само ток времена решава. Његове одредбе о застарењу оптужења изопачене су неким „допунама,“ а оне неби биле лепше, кад би им били додати још и услови о застарењу.

II

МИШЛЕЊЕ Д-РА М. ШТЕНГЛАЈН-А, ЧЛАНА НАЈВИШЕГ СУДА.

Предстојеће разлоге високопоштованог нестора немачке казненоправне науке можемо само одобрити; али нека вам буде дозвољено, да додамо к томе још нека посматрања.

Наш признати великан говори са гледишта т. з. класичног правца. Али онај правац, који у злочинцу види социјалну појаву, која се објасњује околностима, под којима злочинац расте, без да за своја дела одговоран изгледа, и који с тога мере против њега хоће да дозволи само у томе смеру, да се социјални поредак очува, — тај правац има и у Немачкој и ван ње и сувише присталица, да би се могао ињорисати. Овај правац нема повода, да установу застерелости начелно одбаци. Јер ако неки кривац у току дужег времена покаже, да је његово

дело само тренутна заблуда, а да није опасно за социални поредак, то такво дело може бити без казне, бар у оној мери, у којој би било код т. з. условне осуде. Међутим овај ће правац доћи до логичног закључка, да сам ток времена није довољан, да отклони кажњивост. Ако је злочинац, кад је учинио дело, што има да застари, био већ раније кажњен или скриви ли понова до рока застарења, то ово време застарења не даје закључак, да нема социјалне опасности, шта више такав човек може се обелоданити као злочинац из навике. Против таквог кривца имала би држава дужност да поступи, и то ако се не може више поправити, да га учини безопасним, — ако се може поправити, да га принудно васпитава. Још би могло у питање доћи, да ли би осим тока времена, осим што пре учињеног дела није био кажњен, као и доброг владања у току времена до застарелости, — требало ставити још и услов о учињеној накнади штете, за доказ о поправљању.

Другчије је код т. з. класичног правца. Са гледишта тога правца настаје питање — ако се радња учиниоца и његова урачунљивост узму као кривица, која тражи отмажду и успостављење поремећеног правног поретка — да ли се у опште може замислити правни основ, који опет искључује кривицу једном већ створену. Сам ток времена то извесно не може учинити. Али може то учинити, да се на дело заборави, да правни поредак не изгледа поремећен, пошто је дуже времена постојао. По реченици: *summum jus, summa injuria* била би чак повреда правног осећања, кад би после дугог времена наступила казна. Кривица истина није заглађена, али закон обезбеђује помиловање. Кривични закони могу имати у виду само просечне односе. Али то не искључује, да одређена казна за конкретан случај не одговара, да је одвећ строга, — а за такве случаје даје законодавство владаоцу право помиловања, као чин изравњавајуће правде. Слично томе обезбеђује закон помиловање, кад се дугим временом на неки злочин заборави. Извесно да би законодавство било власно, да помиловане и другим условима отежа, н. пр. добрим владањем кривца у међувремену. Да ли то треба да чини, питање је целисходности, а са гледишта целисходности не треба тражити даље услове за застарелост. Временом се не заборави на саму кри-

вицу, него и на дело. Доказ о кривици остаје с тога често непоуздан, јер и само признање може бити варљиво, зато држава може одустати од оптужења исто онако као кад су властима одмах по учињеном делу докази недовољни. А да се води рачуна о томе, да је учинилац раније већ кажњен или да се добро влада за време застарелења, било би само онда повода, кад би кривица била утврђена. Кад би се ти моменти узели као услови за застарелење, онда би морао наступити потпун кривични поступак, којим би се утврдило, да ли има кривице, а ако је има, да ли није застарела. Поврати ли се пак тим начином опет сећања на кривицу, онда се не може више говорити о заборау на кривицу; а касним кажњењем повређено правно осећање остаје. То би исто био случај, кад би се хтело утврдити, да ли је учинилац накнадио проузрок вану штету. Замишљај, да у опште ток времена може правдати одустанак од казне, противи се томе, да се тај смер везује за претпоставке, које захтевају онај исти поступак, као и оптужење.

Исто тако неби се могло усвојити, да се застарелост искључује, ако кривац побегне. Ради консеквенције мојрало би се то онда распрострети и на свако средство, којим се може правда избећи, н. пр. присвајање лажног мена. И у томе би се могла наћи негација мисли, ко ја је основ за застарелење. У бегству могло би се још наћи и неко признање поремећеног правног поретка, а у напуштању уобичајеног начина живота нека антиципирана казна.

Сва размишљања дакле доводе до негативног одговора на питање, да ли застарелење казненог оптужења треба везати и за друге какве услове, осим за ток времена законом одређени. Шта више мора се утврдити, да се не може поставити ни један услов, који неби подлежао озбиљној сумњи.

М. С. М.

ИЗ СУДНИЦЕ

XXVIII.

Издатељ менице може у свако доба свој потпис на меници ставити; и ако је реписмен не мора поред имена свог крст ставити нити имати два сведока, јер то је потребно само онда, кад се из потписа изводи обвеза.

(Одлука оште седице Касационог Суда)

Марија, жена В. из Пожаревца за обезбеду 536 динара што јој дугује по меници М. П. тражила је, да суд одобри забрану на покретност дужника.

Првостепени суд решењем својим од 6. Јула 1891. Бр. 16.536 одбио је тужитељку (поверитељку) од тражења с разлога, што на меници нема потписа издаваоца. За тим је тужитељка на меници ставила свој потпис као издавалац и поново тражила забрану, коју је суд решењем својим Бр. 24.143 уважио.

Но по жалби дужника Касациони Суд примедбама својим Бр. 8518. поништио је горње решење са овог разлога:

Кад је жалилац у жалби за доказ поднео извршно решење тога суда од 6. Јула 1891. Бр. 16.536 у овереном препису, којим је поверитељка Марија раније одбијена од тражења забране по истој меници, и којим је та меница оглашена за неважећу, а поднео је и препис исте менице из акта раније забране, онда према томе а по §. 323. а. грађ. суд. поступка, суд је требао да цени и те *нове* доказе па онда решење изрече.

Услед ових примедба, први суд решењем својим Бр. 9.887 одбио је тужељку од тражења забране.

После овога тужитељка је *редовном* парницом (тужбом) тражила наплату од дужника по истој меници. И првостепени суд по извијају парнице пресудом својом од 18. фебруара 1894. бр. 4.645 одбио је тужитељку од тражења са ових разлога:

Да би каква вучена меница добила свој правни значај, и да би она повлачила за собом менично-правну обвезу оних, који су по њој обвезани, да о року своју обвезу испуне према правном господару исте, таква меница треба да је издата у оној форми, која је прописана за вучене менице у §. 80. трг. зак. Ако и један од оних услова оскудева на меници, онда таква меница према §. 81. трг. зак. нема меничне важности као ни преноси, приједи итд. на њој немају никакве вредности.

Из акта овога спора види се, да је тужитељка *неписмена*, и према томе њен је потпис као трасанта на истој меници требао бити снабдевен онако, како се тражи у тач. 5. §. 80. трг. зак. а тако исто треба да је тај потпис снабдевен одобрењем њенога мужа, да може меницу издати по §. 77. истог зак., те да би та меница имала своју вредност. Па пошто тужитељка није поднела меницу онакву какву §. 80. трг. закона прописује, то се она од тражења према туженоме по §. 81. истог зак. има одбити.

По незадовољству тужитељке Апелациони Суд расмотрио је пресуду горњу, па је исту пресудом својом од 12. августа 1894. бр. 1747. одобрио.

Но по жалби пуномоћника тужитељке, Касациони суд примедбама свог II. одељења од 12. Јануара 1895. под бр. 183. поништио је пресуду Апелационог Суда са ових разлога:

Меница у акту под № 24143 поднета као вучена и упућена са извештајем, показала је у исто време пријемом, који је издалац и његов домицил. Према томе отпада разлог Суда, да у спорној меници нису испуњени сви законски прописи из §. 80. трг. зак. *јер је тужитељка као ипитежсалац менице, могла свој потпис у свако доба да стави, па чак и да га не стави, то је дозвољено.* А како њен потпис у опште *није извор њеној обвези већ њеноме праву*, то кад га она не протестује, нико нема права да то чини, па ма да и нема крета и два потписа, *јер то право вреди само онда, кад хоће да се из њега изводи обвеза.*

Апелациони Суд није усвојио горње примедбе Касационог Суда, но је под 31. јануаром 1895. Бр. 271. дао следеће противразлоге:

По §. 80. трг. зак. један од битних услова за постајање пуноважне меничне обвезе јесте тај, да меница носи име издатеља.

Како је спорна тужитељчина меница приликом њеног тражења забране на имање туженога оглашена за невредну с тога, што на меници није био потпис издатеља, а приликом тражења наплате тужитељка није имала право да накнадно исправља меницу додавањем њенога потписа, као потписа издатеља, — то онда јасно излази, да спорна меница по наведеном §. 80 трг. зак. нема све законом прописане услове, те према томе нема ни меничне ни законске силе ни важности

Касациони Суд у општој седници својој од 8. марта 1895. бр. 1748 усвојио је примедбе свога II. одељења а противразлоге Апелационог Суда одбацио.

Апелациони Суд према овим примедбама пресудом својом од 13. марта 1895. Бр. 1065 осудио је туженога на плаћање спорне меничне суме, коју је пресуду, по жалби његовој, Касациони Суд решењем својим од 20. Новембра 1895. Бр. 16751 оснажио.*)

XXIX.

Представник општински, кад за општину изда обвезу, ако не прибави за то одобрење по тачки 5. чл. 66. о устројству општина, одговоран је сам по тој обвези.

(Одлука одељења).

У парници Ђорђа С. из Десина, да му Милорад М. плати 800 динара, што је као председник за општину узео и на ту му суму обвезу издао — првостепени пожаревачки суд пресудом својом од 25. Новембра 1897. год. бр. 33.475 одбио је тужиоца од тражења, коју је пресуду и Апелациони Суд пресудом својом од 18. Фебруара 1898. бр. 623 одобрио :

Но по жалби тужилачке стране Касациони Суд примедбама свога III. одељења од 17. Априла исте год. Бр. 2807 уништио је пресуду Апелационог Суда из ових разлога.

Кад је тужени Милорад у спору тужиоца против општине

*) *Примедба.* Питање, кад може издатељ менице ставити свој потпис на меници, једаред је већ *правилно* расправљено пред Касационим Судом (21. XI. 1889. № 4141), кад је решено, да се важност менице мора да цени по времену, кад је у течај пуштена. То је решење усвојила и општа седница Кас. Суда 11. I. 1890. № 4596. (Види Ст. Максимовића, Нова Збирка I. 131). Решеље г. Максимовића код тога питања, које је додао у приметби, нису основане. Кад се има у виду биће и постанак *лучене менице*, то је јасно, да она без потписа трасантовог не може ни постати ни опстати. Она мора бити коректна чим се први пут у саобраћају или пред судом појави. Ако је у првој својој појави непотпуна, погрешна, неважећа, она се не може више касније реститујисати. Тако се мора схватити и тумачење Др. Врбанића, на кога се г. Ст. Максимовић позива, јер и он, Врбанић, везује попуњење недостатака на меници за *час протеста*. А који је то час? То је час прве појаве менице пред судом, јер нико и нигде неће протестирати вучену меницу, на којој неби било трасанта. Друго је питање, како ће се доказати, да је меница, која је први пут без битног меничног услова (§. 80. трг. зак.) ушла у саобраћај или дошла пред суд, неважећа. То је ствар процедуре и тиче се обвезника, који има да се користи неважношћу менице.

И питање о потпису издатеља, који не зна писати, није исправно расправљено у горњем случају. Закон прописује, каква се формалност има испунити при таквим потписима. Ту не може бити речи о кршењу те формалности: она се мора потпуно извршити. Лош мање има основа делити потпис: на потпис о праву и потпис о обвези. Сваки потпис ствара права и обвезе, а нарочито менични потпис, од кога зависи опстанак саме менице као такве. У осталом и то је питање једаред већ расправљено пред Касационим Судом у нашем смислу 18. IV. 1888. № 2533. (Види Нову Збирку III. 74.).

Уредн.

Десинске по гласу белешке приложене у тужби, штитећи тужену општину, признао дуг по признаници тужиоцу у име општине, и кад је суд у првој парници нашао, да не може тужена општина бити одговорна за овај дуг тужиоцу за то, што нема прописног одобрења, које се за задужење општине по тачки 5. чл. 66 зак. о устројству општина тражи, које је одобрење у своје време тужени Милорад требао и да прибави као преставник општине, а он то није учинио у времену задужења, — онда суд није могао њега као издаваоца признанице ослободити од плаћања спорног дуга.

Апелациони Суд усвојивши примедбе Касационог Суда пресудом својом од 16. Априла исте године бр. 1510 осудио је туженога на плаћање спорне суме.

XXX.

Рад предузимача није исто што и рад раденика и надничара, те за то на зараду предузимача не може се применити рок застарелости из §. 928. а. већ из §. 930. а. грађ. законика.

(Одлука опште седнице Касац. Суда).

По незадовољству тужене стране Апелациони Суд расмотрио је акта и пресуду првостепеног пожаревачког суда од 18. марта 1896. Бр. 10.754 изречену у спору Франца Мајера цимермана и Јована Глазера тесача из Београда противу И. К. због заслуге проистичуће од новоподигнуте штале, а која гласи: *да тужени плати тужиоцу спорну суму*, на је пресудом својом од 11. Децембра 1896. Бр. 3784 одбио тужиоце од тражења као застарелог.

По жалби тужил. стране Касац. Суд приметбама свог П. одељ. од 1. фебруара 1897. Бр. 240 поништио је горњу пресуду Апелационог Суда из ових разлога:

По §. 928. а. грађ. зак. застарела за време у истом закону одређено, свака тужба по тражењу заслуге раденика и надничара.

Како се из акта овога спора види, да тужиоци нису ни једно од овога двога, већ један је *цимерман*, а други *тесач* мајстор, то је Апелациони Суд с погледом на §. 928. з. грађ. закона погрешно тужиоце горњом својом пресудом одбио од њиховог тражења, на основу горњег закона, а сем тога Апелациони Суд погрешно је у побудама ове своје пресуде навео, да је тужена страна себе бранила застарелости у одговору на тужбу, кад тужена страна у опште на тужбу ни одговарала није.

Апелациони Суд под 20. фебруара 1897. г. Бр. 148 није усвојио горње примедбе Касационог Суда, но је дао ове своје противразлоге:

Пропис §. 928. з. грађ. зак. на који упућују примедбе, не односи се на овај спорни случај, већ регулише грађање одговорности архитекта и предузимача за тврђу (солидност) грађевина и предузећа изричући, да таква одговорност престаје после 10 година. Како је овде спор о награди раденика, која има основа у глави XXVI. грађ. зак. која говори о *најму*, и како под појам раденика, посленика, спадају сви раденици у опште, били они прости раденици или учени људи, вештаци, лекари и т. д. међу које долазе и предузимачи и мајстори (§. 719. грађ. зак.) то онда и застарелост тужбе ових раденика регулише §. 928 а. пом. зак., на коме је Апелациони Суд своју пресуду и засновао.

По доношењу ове своје пресуде Апелациони Суд није се огрешио о пропис §. 949. грађ. зак. јер се тужена страна позвала на застарелост у акту Бр. 8014/95.

Касациони Суд у општој својој седници од 17. марта 1897. Бр. 1798, није усвојио горње противразлоге Апелационог Суда, но је одржао у сили и важности примедбе свога II. одељења Бр. 240. *без обзира* на §. 928. з. грађ. зак., већ с погледом на §. 930. а. грађ. закона.

Услед ових примедба Апелаци. Суд у смислу §. 332. грађ. пост. усвојивши ове примедбе Касационог Суда нашао је, да у овоме спору не стоји случај застарелости из §. 928. а. грађ. зак. већ из §. 930. а. грађ. зак. те с погледом на §. 317. грађ. пост. пресудом својом од 26. марта 1887. г. Бр. 933 одобрио је пресуду првостепеног пожаревачког суда под Бр. 10754. као на закону основану.¹⁾

Саопштио
Ст. Максимовић.

ОДЛУКЕ СТРАНИХ СУДОВА

(Види бр. 9. и 14. „Бранича“.)

XIV.

Дужност родитеља да издржавају своју децу, наступа и онда, кад пунолетна деца тренутно нису у стању, да се сама издржавају. — §§. 139. и 141. аустр. грађ. зак.

Одлука аустр. Најв. Суда од 1. III. 1893.

1). Види сличан случај у Ст. Максимовића „Нова Збирка“ књ. III. 17. (Уреди)

XV.

Жена не мора ићи за мужем у место његовог пребивања, ако муж није у стању да њу поштено издржава. — §. 92. аустр. грађ. зак.

Одлука аустр. Најв. Суда од 30. XI. 1886. № 13.634.

XVI.

Тужена је због лишења слободе и осуђена газдарица, што је своме закупнику Д-ру А. једини пар обуће, коју је имао, одузела, у намери да га спречи од излажења из куће, а у претпоставци, да због друштвених обзира босоног не може на улицу изаћи. Највиши Суд поништио је пресуду услед жалбе осуђене газдарице, јер одузимањем обуће Д-р А. је истина ограничен у своме кретању, али то му није учињено са свим немогуће. — §. 209. нем. казн. зак.

Одлука нем. Најв. Суда од 1. III. 1898. бр. 361. II.

XVII.

Трговац, који је продавао чај у великим партијама, послао је кушцу понуду у забуни са пробом, која је четир пута скупља била, — што је сваки зналац одмах могао познати. Тражење купца, да му се лиферује по проби скупљи чај по јефтинијој цени, одбио је суд као превару.

Одлука Апел. Суда у Хамбургу (потврђ. Највиш. Судом) од 13. VII. 1897.

XVIII.

Кад родитељи оставе својој деци наследство на равне делове, то и ориђинални тестаменат припада деци заједнички. Породи ли се спор о томе, ко ће чувати исправу, то решава суд. А ако је једно од деце извршилац тестамена, то остаје код њега ориђ. исправа. Тражење, да се она депонира на трећем месту, одбијено је.

Одлука истог суда од 10. VII. 1897.

XIX.

Ако се запали петролеум у бурадима, која су утоварена у отвореним железничким вагонима, то се претпоставља, да је штета наступила услед опасности, која је скопчана са оваквим начином подвоза.

Одлука истог суда од 4. XII. 1897.

XX.

Кад иступи командитор из командитног друштва, није потребна нова пријава фирме постојећег старог друштва као јавног ортакука.

Одлука аустр. Најв. Суда од 26. X. 1886 № 12380.

СТАТИСТИЧКЕ БЕЛЕШКЕ.

Из енглеских казн. завода.

Изашао је извештај управника и комесара енгл. казних завода за 1897. Извештачи се са,убеђењем заузимају и заступају енглески казниони систем, као бољи од континенталног. Да је број злочинаца у поврату у Енглеској много већи, него на континенту, још не доказује, да енглески систем није бољи. У току последње године примљено је у енглеске казнене заводе 153, 965 осуђених злочинаца, као и 1077 од ратних судова осуђених војника и морнара. 10.756 лица затворено је због дуга. Просечно је било у години 1897. сваки дан по 14.225 лица у затворима. У предпрошлој години било је 13.987. Извештај садржи многе искрене примедбе: „По теорији требало би да су у затворима само она лица, која су опасна за друштво, кад су у слободи. Но сада се затварају многи људи, јер нису у стању да плате новчане казне, на које су осуђени. Факт је да су у затворима многи људи, који никад неби требали да су тамо. У год. 1896. затворено је 69.302 лица, која нису могла заменити затвор са новчаном казном, а 78.743 лица која су могла досуђену казну заменити новчано. Број тешких злочинаца од 1854. у Енглеској непрекидно опада, али опада и телесна снага робијаша. При закључку извештаја било је само 56 процента у стању да врши тешке послове, 36 процента били су за лаке, а 8 процента нису били ни за какве послове. Криминално становништво у Енглеској је веома опало. Робијашни су израдили велики басен у Чатаму, водоводне радове код Портланда и друге велике грађевине. Данас управа казних завода неби била у стању да прими извршење таквих радова.“

Неписменост у Белгији.

Како је жалосно стање народне просвете у Белгији, земљи, у којој католичко свештенство има тако великог утицаја, показују ови податци из извештаја белгијских николених одбора. Од 1,600.000 мушких становника, преко 21 годину, њих 423.000, дакле преко једне четвртне, не знају ни читати ни писати. Вла-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

дајућа клерикална странка противна је обавезној школској настави, — разлози су провидни. Од женског становништва трећина је неписмена; од 1,700.000 одраслих жена и девојака њих 568.000 не знају ни читати ни писати.

В Е С Н И К

Убиство царице-краљице Јелисавете. У суботу 29. Августа погинула је у Женеви од зликовачке руке аустријска царица Јелисавета. Изненадна вест упренастила је цео свет и изазвала је најискренје саучешће и жаљење код свију народа за племенитом царицом, која се за целог свога живота одликовала као владарка и као жена својствима, која ће јој вечно очувати сјајан спомен.

Са погледом на извршени злочин ми не можемо пропустити, а да о овом жалосном догађају не проговоримо неколико речи.

Убица је анархиста, члан оне зликовачке секте, која се ставља ван закона и која нема отачбине. Кад год анархистички злочини запренасте свет својим смелим и безумним нападима на живот људски и правни поредак, свагда се, у првим тренутцима, узбуди јавно мишљење, тражећи сурадњу свију држава на уништењу тих нељуди, који су непријатељи целог човечанства. Но сви међународни покушаји о савлађивању анархистичких злочина остали су до сада без стварних резултата, као што изгледа поглавито с тога, што се у појединим случајима има посла са поједином злочиначком индивидуом, која истина стоји у односу са једноминишеницима, али који нису организовани као друштво, против кога би се могле употребити заједничке међународне мере и средства.

И тако и у овом случају судови ће имати посла само са злочинцем извршиоцем грознога дела.

Кривац потпада под надлежност судова у кантону женевском, у коме јој укнута смртна казна. Но при овако дубоко повређеном правном осећању, које тражи отмажду за убиство невине жене, стране владарке, која је стајала под заштитом гостопримства, а према убици, који и није Швајцарац, него странац, врло је природно што се појавила мисао, да за тако тежак злочин вечна робија није довољна сатисфакција, па с тога да ли неби могуће било, да се над кривцем ипак изврши смртна казна. Та мисао избила је и у једном делу швајцарске штампе, која је услед тога истакла правно питање, да ли би требало издати уби-

УН И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

Упозвако би га тражиле аустријске власти. Злочин — веле — извршен је истина у Женеви и под нормалним околностима неби могло бити сумње о надлежности женевских судова. Но овај злочин извршен је против стране владарке, која је уживала право екстериторијалитета. По начелима тога права може се узети, да је злочин извршен на устр. земљишту, а пошто је убица странац, то га Швајцарска може издати.

Овако схватање штампе погрешно је. Нема сумње да се по начелима међународнога права екстериторијалност има тако разумети, да се владалац у туђој земљи сматра као да је у својој, да је аустр. царица у Швајцарској била као на земљишту своје државе, али убица није био на томе земљишту, за њега вреде односи и закони места, на коме је злочин извршио, и он може бити суђен само по законима те земље и тога места.¹⁾ Има примера, да нека држава и свога држављанина изда другој држави, у којој је злочин извршио, али то је регулисано специјалним уговорима, као н. пр. између Швајцарске и Сједињених Држава. Иначе по правилима сада важећег међународног права неби се могла тражити екстрадиција убице царице аустријске.

* * *

Велики Суд на Цетињу после летњих вација отворио је опет 18. Августа своје седнице.

* * *

Одбор правозаст. удружења у првој седници после годишњег скупа и судског одмора конституисао се и изабрао је понова за председника г. Мил. Ст. Марковића, за потпредседника г. Николу П. Николића, за благајника г. Дим. Тадића и за пословођу г. Др. Д. Алкалаја. Уредник друштвеног органа остаје исти. У редакциони одбор изабрани су г. г. Панта Туцаковић, Андра Антић и Ђорђе Карајовановић, адвокати.

* * *

Прослава. Госп. Лука Перишић адвокат у Шапцу славиће 10. септембра тридесетогодишњицу свога правозаступничког рада.

Ценећи све тешкоће адвокатског положаја, нарочито у раније доба, када је установљен у Србији правозаступнички ред, ми честитамо своме другу његову тридесетогодишњицу, пуноу борбе и часнога рада, желећи му, да још дуго година врши свој позив у заслугању правде и закона, на част и срећу своју и својих клијената.

1) Чл. VII. женевског Устава гласи: „Ко изврши прост злочин на земљишту женевског кантона, подлежи суђењу женевских судова“. А чл. 14. уговора Швајцарске с Аустр.-Угарском од 10. IV. 1896. о издав. криваца веле: „Издавање не сме се одобрити, кад је злочин, за који се издавање тражи, извршен у области државе, од које се издавање тражи“.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ И УПИС У ЧЛАНСТВО УДРУЖЕЊА

Са 1. Јулом ступилисмо у друго полгође и зато молимо све претплатнике, да одмах обнове претплату.

Оне другове наше, који се још нису уписали за *редовне чланове удружења*, молимо, да то одмах учине, јер је удружење, поред осталих својих задаћа, позвано, да заступа и интересе адвокатскога реда. Годишњи је улог за њих 24 динара.

Све остале правнике у Србији позивамо и молимо да се упишу за *ванредне чланове удружења*, а годишњи је улог 16 динара.

Правозаступници и правници ван Србије могу такође бити чланови удружења и ми их најуверљивије позивамо, да се у чланство упишу. Годишњи улог за њих износи 20 франака у злату или 20 круна.

Сви чланови удружења, редовни или ванредни, из Србије или ван Србије, добијају бесплатно орган друштвени „Бранич“, као и друга издања друштвена по нижој цени.

„Бранич“ излази 1. и 16. сваког месеца, у свескама од 2 до 2¹/₂ табака.

Претплата за нечланове стаје:

У Србији:	Ван Србије:
На годину 15 дин.	Годишње . . . 20 фр. или круна
„ пола године 8 „	Полугодишње 10 „ „ „
„ четврт године . . . 4 „	

Улоге и претплату у Београду прима благајник друштвени г. Димитрије Тадић, правозаступник, а у унутрашњости примају друштвени повереници.

Све поште у Србији и ван Србије примају претплату на наш лист.

Улози и претплата из места ван Србије, може се најпodesније шиљати упутницом.

О Д Б О Р

Удружења јавних правозаступника у Србији.